

Rozvrhování

Radek Mařík

CVUT FEL, K13132

16. dubna 2014

Obsah

- 1 Úvod do rozvrhování
 - Přehled metodik
 - Příklady reálných problémů
 - Terminologie
- 2 Klasifikace rozvrhovacích problémů
 - Vlastnosti stroje
 - Omezení
 - Optimalizace
- 3 Metody lokálního prohledávání
 - Obecně
 - Tabu prohledávání

Čas, rozvrhy a zdroje ^[RN10]

- Reprezentace klasického plánování
 - Co se má dělat,
 - V jakém pořádku.
- Rozšíření
 - Jak dlouho se vykonává daná akce,
 - Kdy se zahájí.
- Rozvrhování
 - časová omezení,
 - omezení na zdroje.
- Příklady
 - Rozvrh aerolinie,
 - Která letadla jsou přiřazena ke kterým letům,
 - Časy odletů a příletů,
 - Aerolinie má omezený počet zaměstnanců.
 - Obsluha, která je na jednom letu, nemůže být v tom samém času na letu jiném.

Obecné metodiky řešení ^[Rud13]

Úvod

- Grahamova klasifikace rozvrhovacích problémů

Obecné řešící metody

- Přesné řešící metody
 - metoda větví a mezí
- Heuristiky
 - řídicí pravidla (*dispatching rules*)
 - paprskové prohledávání (*beam search*)
 - lokální prohledávání:
 - simulované žíhání, tabu prohledávání, genetické algoritmy
- Matematické programování: formulace
 - lineární
 - celočíselné
- Programování s omezujícími podmínkami

Specifické metodiky [Rud13]

- **Plánování projektu:** reprezentace projektu, kritická cesta, kompromis mezi časem a cenou, pracovní síla.
- **Plánování úloh:** řídicí pravidla, metoda větví a mezí, paprskové prohledávání, matematické prohledávání, posunování kritického místa.
- **Rozvrhování montážních systémů:** montážní linka s flexibilním časem, s fixním časem, s paralelními pracovními stanicemi.
- **Rezervace:** intervalové rozvrhování, rezervační systémy s rezervou.
- **Timetabling:** rozvrhování s operátory, rozvrhování s pracovní silou.
- **Rozvrhování zaměstnanců:** rozvrhování volných dnů, rozvrhování směn, cyklické rozvrhování směn.
- **Univerzitní rozvrhování:** teorie a praxe

Rozvrh [Rud13]

Rozvrh:

- dán **umístěním úloh do konkrétního času a na konkrétní zdroje**, kde mají být úlohy prováděny

Úplný rozvrh:

- v rozvrhu jsou umístěny všechny úlohy ze zadání problému

Částečný rozvrh:

- některé úlohy ze zadání problému nejsou umístěny/přiřazeny

Konzistentní rozvrh:

- rozvrh, ve kterém jsou **splněna všechna omezení** kladená na zdroje a umístěné/přiřazené úlohy, např.
 - úloha je naplánována v čase, kdy je dostupná
 - na jednom stroji (s jednotkovou kapacitou) běží nejvýše jedna úloha

Konzistentní úplný rozvrh vs. konzistentní částečný rozvrh

Optimální rozvrh:

- umístění úloh na stroje je optimální vzhledem k zadanému optimalizačnímu kritériu, např.
 - $\min C_{max}$: makespan (čas dokončení poslední úlohy) je minimální

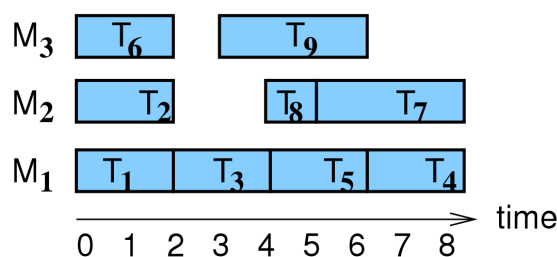

Definice pojmu rozvrhování [Rud13]

Rozvrhování

optimální alokace/přiřazení zdrojů množině úloh v čase

- omezené množství zdrojů,
- maximalizace zisku za daných omezení
- Stroj $M_i, i = 1, \dots, m$
- Úloha $J_j, j = 1, \dots, n$
- (i, j) **operace** nebo provádění úlohy j na stroji i
 - úloha se může skládat z několika operací
 - příklad: úloha 4 má tři operace s nenulovou dobou trvání $(2,4), (3,4), (6,4)$, tj. je prováděna na strojích 2,3,6

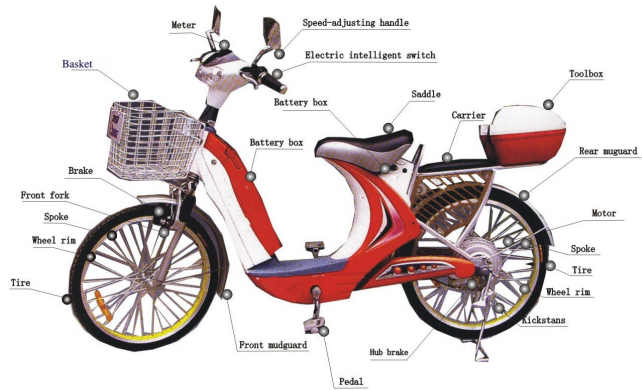
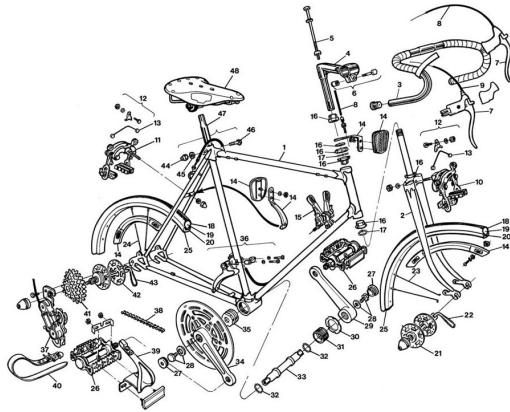
Strojově orientovaný Ganttův diagram

Statické a dynamické parametry úlohy [Rud13]

- Statické parametry úlohy
 - **doba trvání** p_{ij}, p_j :
doba provádění úlohy j na stroji i
 - **termín dostupnosti j (release date)** r_j :
nejdřívější čas, ve kterém může být úloha j prováděna
 - **termín dokončení (due date)** d_j :
čas, do kdy by měla být úloha j nejpozději dokončena (preference)
 - vs. **deadline**:
čas, do kdy musí být úloha j nejpozději dokončena (požadavek)
 - **váha** w_j :
důležitost úlohy j relativně vzhledem k ostatním úlohám v systému
- Dynamické parametry úlohy
 - **čas startu úlohy (start time)** S_{ij}, S_j :
čas zahájení provádění úlohy j na stroji i
 - **čas konce úlohy (completion time)** C_{ij}, C_j :
čas, kdy je dokončeno provádění úlohy j na stroji i

Příklad: montáž kola [Rud13]

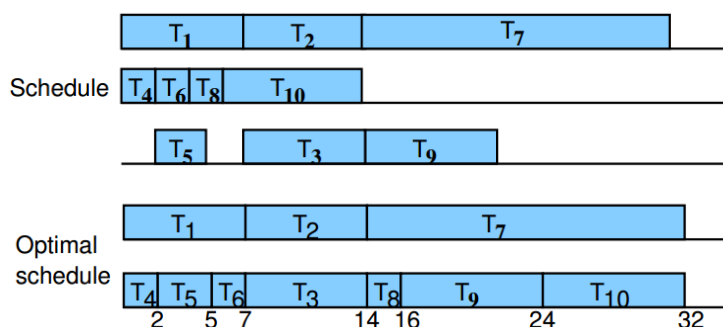
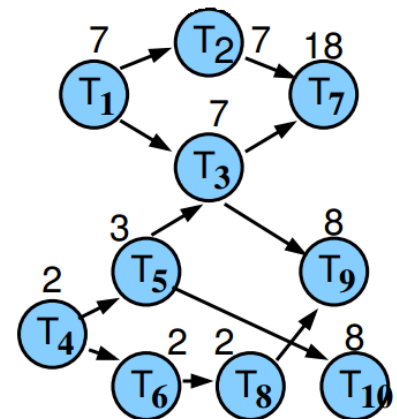

- 10 úloh s danou dobou trvání
- Precedenční podmínky
 - úlohu lze provést až po provedení zadané množiny úloh
- Nepreemptivní úlohy
 - úlohy nelze přerušit
- Optimalizační kritéria
 - minimalizace makespan
 - minimální počet pracovníků

Příklad: řešení montáž kola [Rud13]

- 10 úloh s danou dobou trvání
- Precedenční podmínky
 - úlohu lze provést až po provedení zadané množiny úloh
- Nepreemptivní úlohy
 - úlohy nelze přerušit
- Optimalizační kritéria
 - minimalizace makespan
 - minimální počet pracovníků

Příklady rozvrhování [Rud13]

- Plánování výroby polovodičů
 - velké množství různorodých výrobků,
 - odlišné množství vyráběných položek
 - cena za nastavení strojů, dodržení požadované doby výroby
- Plánování zásobovacích řetězců
 - např. lesnatá oblast – výroba papíru – výrobky z papíru – distribuční centra – koncový zákazník
 - minimalizace ceny výroby, dopravy, skladování
- Plánování výroby papíru
 - vstup dřevo, výstup role papíru, drahé stroje, různé typy papíru,
 - minimalizace výroby na sklad
- Automobilová montážní linka
 - výroba různých typů aut s různým vybavením
 - optimalizace výkonu, rovnoměrná zátěž
- Plnění limonád do lahví
 - 4 příchutě, každá příchut' má vlastní dobu plnění
 - minimalizovat dobu cyklu, jeden stroj

Příklady rozvrhování II [Rud13]

- Rozvrhování sester v nemocnici
 - odlišný počet sester v pracovní dny a o víkendu,
 - menší nároky při obsazování nočních směn,
 - určit přiřazení sester na směny, splnění požadavků, minimalizace ceny
- Plánování v prostředí Gridů
 - clustery, superpočítače, desktohy, speciální zařízení
 - plánování výpočetních úloh na zdroje
 - plánování datových přenosů a datové zpracování
- Univerzitní rozvrhování předmětů
 - Nalezení času a místnosti pro výuku předmětů na univerzitě
 - omezení kladena na umístění předmětů
 - optimalizace preferenčních požadavků na čas a místnosti
 - minimalizace počtu překrývajících se předmětů pro všechny studenty

Scheduling vs. timetabling ^[Rud13]

Scheduling . . . rozvrhování/plánování

- alokace zdrojů za daných podmínek na objekty umístěných v časoprostoru tak, že je minimalizována celková cena daných zdrojů
- důraz je kladen na **uspořádání objektů**, precedenční podmínky
 - př. plánování výroby: stanovení pořadí operací, důležitost časových návazností operací
- **schedule . . . rozvrh**: zahrnuje prostorové a časové informace

Timetabling . . . rozvrhování

- alokace zdrojů za daných podmínek na objekty umístěných v časoprostoru tak, že jsou co nejlépe splněna zadaná kritéria
- důraz kladen na **konkrétní časové umístění objektů**
- často **vymezen předem časový horizont** (počet rozvrhovaných slotů)
 - př. školní rozvrhování: předmětům přiřazen čas a místo vyuuky
- **timetable . . . rozvrh**: ukazuje, kdy a kde se budou události konat.

Sequencing a Rostering ^[Rud13]

Sequencing . . . seřazení

- za daných podmínek:
 - konstrukce pořadí úloh, ve kterém budou prováděny
- **sequence . . . posloupnost**
 - pořadí, ve kterém jsou úlohy prováděny
- př. plnění limonád do lahví

Rostering . . . rozpis služeb

- umístění zdrojů za daných podmínek do slotů s pomocí vzorů (pattern)
- **roster . . . rozpis**
 - seznam jmen lidí, který určuje, které úlohy budou provádět a kdy
- př. rozpis sester v nemocnici, rozpis řidičů autobusů

Grahamova klasifikace ^[Rud13]Grahamova klasifikace $\alpha|\beta|\gamma$

používá se pro popis rozvrhovacích problémů

- α : charakteristiky stroje
 - popisuje způsob alokace úloh na stroje
- β : charakteristiky úloh
 - popisuje omezení aplikovaná na úlohy
- γ : optimalizační kritéria
- složitost pro jednotlivé rozvrhovací problémy

Příklady

- $P3|prec|C_{max}$: montáž kola
- $Pm|r_j|\sum w_j C_j$: paralelní stroje

Vlastnosti stroje α ^[Rud13]

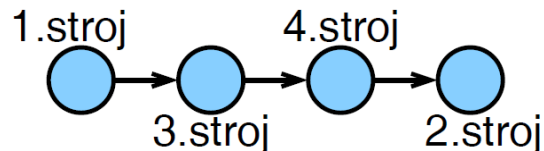
- **Jeden stroj 1:** $1|\dots|\dots$
- **Identické paralelní stroje Pm**
 - m identických strojů zapojených paralelně (se stejnou rychlostí)
 - úloha je dána jedinou operací
 - úloha může být prováděna na libovolném z m strojů
- **Paralelní stroje s různou rychlostí Qm**
 - doba trvání úlohy j na stroji i přímo závislá na jeho rychlosti v_i
 - $p_{ij} = p_j/v_i$
 - př. několik počítačů s různou rychlostí procesoru
- **Nezávislé paralelní stroje s různou rychlostí Rm**
 - stroje mají různou rychlost pro různé úlohy
 - stroj i zpracovává úlohu j rychlostí v_{ij}
 - $p_{ij} = p_j/v_{ij}$
 - př. vektorový počítač počítá vektorové úlohy rychleji než klasické PC

Multi-operační (shop) problémy ^[Rud13]

- **Multi-operační (shop) problémy**

- jedna úloha je prováděna postupně na několika strojích
 - úloha j se skládá z několika operací (i, j)
 - operace (i, j) úlohy j je prováděna na stroji i po dobu p_{ij}
 - příklad: úloha j se 4 operacemi $(1, j), (2, j), (3, j), (4, j)$

- Multi-operační problémy jsou klasické detailně studované problémy **operačního výzkumu**
- Reálné problémy ale často mnohem komplikovanější
 - využití znalostí o podproblémech nebo zjednodušených problémech a jejich řešících metodách

Flow shop α ^[Rud13]

- **Flow shop F_m**

- multi-operační problém s m stroji v sérii
- každá úloha musí být prováděna na všech strojích
- úloha musí být prováděna na všech strojích ve stejném pořadí
 - nejdříve se úloha provádí na 1. stroji, pak na 2., ...

- **Flexible flow shop FF_s**

- zobecnění flow shop problému
- s fází, každé fázi přísluší paralelní stroj
- tj. multi-operační problém s s paralelními stroji
- úloha musí projít všemi fázemi ve stejném pořadí
 - nejprve se úloha provádí na paralelním stroji 1. fáze, pak na paralelním stroji 2. fáze, ...
- na paralelním stroji příslušejícím dané fázi může být úloha prováděna na libovolném stroji

Open shop & job shop ^[Rud13]• **Job shop** *Jm*

- multi-operační problém s m stroji
- pořadí provádění operací pro každou úlohu je předem určeno
 - doba zpracování úlohy na některých strojích může být nulová
- $(i, j) \rightarrow (k, j)$ určuje, že úloha j má být prováděna na stroji i dříve než na stroji k
- příklad: $(2, j) \rightarrow (1, j) \rightarrow (3, j) \rightarrow (4, j)$

• **Open shop** *Om*

- multi-operační problém s m stroji
- doba zpracování úlohy na některých strojích může být nulová
- rozvrhovač určí, v jakém pořadí je úloha prováděna na strojích

Omezení β ^[Rud13]• **Precedenční podmínky** *prec*

- lineární posloupnost, stromová struktura
- pro úlohy a, b píšeme $a \rightarrow b$, což znamená $S_a + p_a \leq S_b$
- příklad: montáž kola

• **Přerušení úlohy (preemptions)** *pmtn*

- při příchodu úlohy s vyšší prioritou je současná úloha přerušena

• **Vhodnost stroje** *M_j*

- podmnožina strojů M_j , na niž lze provádět úlohu j
- přiřazení místností: postačující velikost učebny
- hry: počítač s HW grafickou knihovnou

• **Omezení na pracovní sílu** *W, W_l*

- do problému zavedeme další typ zdroje
- stroje mohou potřebovat operátory a úlohy lze provádět jen tehdy, pokud jsou dostupní, W operátorů
- mohou existovat různé skupiny operátorů se specifickou kvalifikací W_l je počet operátorů ve skupině l

Omezení (pokračování) β [Rud13]

- **Směrovací (routing) omezení**

- udávají, na kterých strojích musí být úloha prováděna
- pořadí provádění úlohy v multi-operačních problémech
 - job shop problém: pořadí operací předem stanoveno
 - open shop problém: pořadí operací úlohy (route for the job) stanoveno až při rozvrhování

- **Nastavovací (setup) doba a cena** $s_{ijk}, c_{ijk}, s_{jk}, c_{jk}$

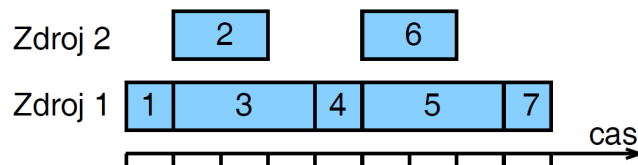
- závislé na posloupnosti provádění
- s_{ijk} čas nutný pro provádění úlohy k po úloze j na stroji i
- c_{ijk} cena nutná pro provádění úlohy k po úloze j na stroji i
- s_{jk}, c_{jk} čas/cena nezávislý na stroji
- příklady
 - plnění limonád do lahví
 - problém obchodního cestujícího $1|s_{jk}|C_{max}$

Optimalizace: výkon a makespan γ [Rud13]

- **Makespan** C_{max} : maximální čas konce úloh

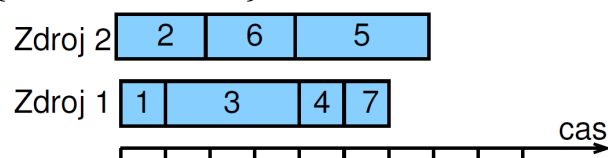
$$C_{max} = \max(C_1, \dots, C_n)$$

- Příklad: $C_{max} = \max\{1, 3, 4, 5, 8, 7, 9\} = 9$

- Cíl: **minimalizace makespan** často

- maximalizuje **výkon** (*throughput*)
- zajišťuje **rovnoměrné zatížení strojů** (*load balancing*)
- příklad: $C_{max} = \max\{1, 2, 4, 5, 7, 4, 6\} = 7$

- Velmi často používané a základní kritérium

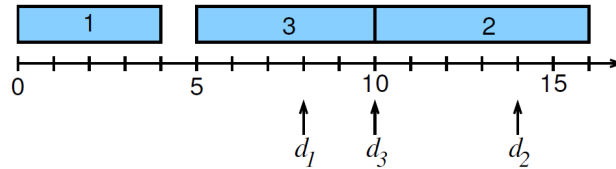

Optimalizace: zpoždění γ [Rud13]

- Zpoždění (*lateness*) úlohy j : $L_{max} = C_j - d_j$
- Maximální zpoždění L_{max}

$$L_{max} = \max(L_1, \dots, L_n)$$

- Cíl: minimalizace maximálního zpoždění
- Příklad:

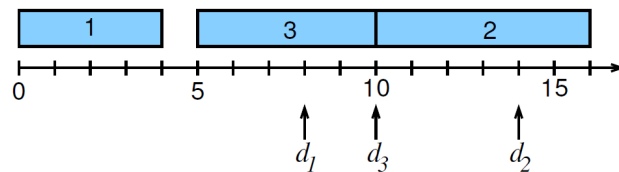

$$\begin{aligned} L_{max} &= \max(L_1, L_2, L_3) = \\ &= \max(C_1 - d_1, C_2 - d_2, C_3 - d_3) = \\ &= \max(4 - 8, 16 - 14, 10 - 10) = \\ &= \max(-4, 2, 0) = 2 \end{aligned}$$

Optimalizace: nezáporné zpoždění γ [Rud13]

- Nezáporné zpoždění (*tardiness*) úlohy j : $T_j = \max(C_j - d_j, 0)$
- Celkové zpoždění

$$\sum_{j=1}^n T_j$$

- Cíl: minimalizace celkového zpoždění
- Příklad: $T_1 + T_2 + T_3 =$

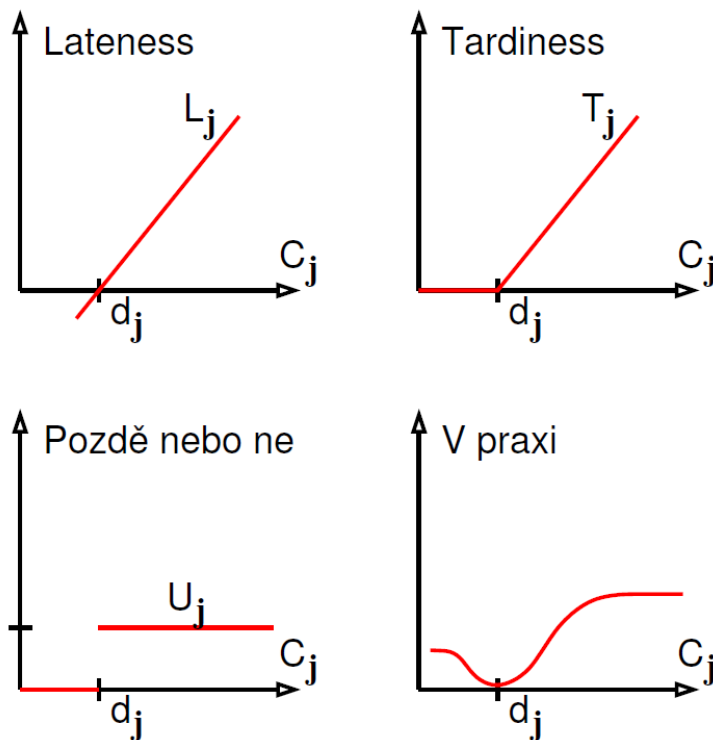
$$\begin{aligned} &= \max(C_1 - d_1, 0) + \max(C_2 - d_2, 0) + \max(C_3 - d_3, 0) = \\ &= \max(4 - 8, 0) + \max(16 - 14, 0) + \max(10 - 10, 0) = \\ &= 0 + 2 + 0 = 2 \end{aligned}$$

- Celkové vážené zpoždění

$$\sum_{j=1}^n w_j T_j$$

- Cíl: minimalizace celkového váženého zpoždění

Termín dokončení a grafy γ [Rud13]

Konstruktivní vs. lokální metody [Rud13]

- **Konstruktivní metody**

- začneme s prázdným rozvrhem
- do rozvrhu přidáváme postupně jednotlivé úlohy tak, aby byl rozvrh stále konzistentní

- **Lokální prohledávání**

- začneme s úplným nekonzistentním rozvrhem
 - triviálně: s náhodně vygenerovaným
- snažíme se najít lepší "podobný" rozvrh lokálními změnami
- kvalitu rozvrhu posuzujeme optimalizačními kritérii
 - např. makespan
- optimalizační kritéria vyhodnocují také konzistenci rozvrhu
 - např. počet porušených precedenčních omezení

- **Hybridní přístupy**

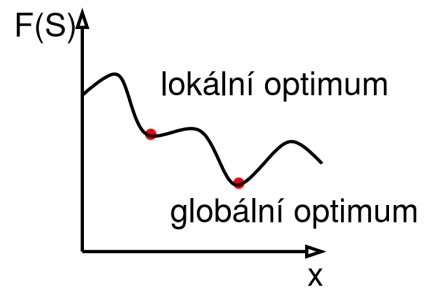
- kombinace obou metod

Algoritmus lokálního prohledávání ^[Rud13]

1 Inicializace

- $k = 0$
- výběr iniciálního rozvrhu S_0
- zaznamenání dosud nejlepšího rozvrhu:
 $S_{best} = S_0$ a $cost_{best} = F(S_0)$

2 Výběr a aktualizace

- **výběr rozvrhu z okolí:** $S_{k+1} \in N(S_k)$
- pokud **kriterium přijetí rozvrhu** nesplňuje žádný prvek $N(S_k)$, pak algoritmus končí
- jestliže $F(S_{k+1}) < cost_{best}$ pak
 $S_{best} = S_{k+1}$ a $cost_{best} = F(S_{k+1})$

3 Ukončení

- jestliže platí podmínky ukončení, pak algoritmus končí
- jinak $k = k + 1$ a skok na krok 2.

Jeden stroj + nepreemptivní úlohy ^[Rud13]

• Reprezentace rozvrhu

- permutace n úloh
- příklad se šesti úlohami: 1, 4, 2, 6, 3, 5

• Definice okolí

- **párová výměna sousedních úloh**
 - $n - 1$ možných okolí
 - příklad: 1, 4, 2, 6, 3, 5 se změní např. na 1, 4, 2, 6, 5, 3
- nebo **výběr libovolné úlohy v rozvrhu a umístění na libovolnou pozici**
 - $\leq n(n - 1)$ možných okolí
 - příklad: z 1, 4, 2, 6, 3, 5 náhodně vybereme 4 a dáme ji jinam:
1, 2, 6, 3, 4, 5

Kritérium výběru rozvrhu ^[Rud13]

- Kritérium výběru rozvrhu
 - **kritérium přijetí/odmítnutí rozvrhu**
- Hlavní rozdíl mezi většinou metod
 - akceptovat vždy lepší rozvrh?
 - někdy akceptovat i horší rozvrh?
- Metoda
 - pravděpodobnostní
 - **náhodná procházka**: s malou pravděpodobností (např. 0.01) akceptujeme i horší rozvrh
 - **simulované žíhání**
 - deterministická
 - **tabu prohledávání**: udržujeme tabu seznam několika posledních stavů/změn, které jsou pro další výběr nepřijatelné

Tabu prohledávání ^[Rud13]

- **Deterministické kritérium přijetí/odmítnutí rozvrhu**
- Udržován **tabu seznam** několika posledních změn v rozvrhu
 - každá nová změna je umístěna na vrchol tabu seznamu
 - př. uchovávané změny: výměna úloh j a k
 - **tabu seznam = seznam zakázaných změn**
 - okolí omezeno na rozvrhy, které nepožadují změnu z tabu seznamu
 - zabraňuje cyklení
 - příklad triviálního cyklení:
první krok: prohození úloh 3 a 4, druhý krok: prohození úloh 4 a 3
 - pevná délka seznamu (typicky: 5-9)
 - nejstarší změny z tabu seznamu odstraněny
 - příliš malá délka: nebezpečí cyklení
 - příliš velká délka: může omezit prohledávání příliš
- **Aspirační kritérium**
 - určuje, kdy je možné akceptovat i změny v tabu seznamu
 - př. změna z tabu seznamu povolena, pokud zlepšeno $F(S_{best})$

Algoritmus tabu prohledávání ^[Rud13]

- 1
 - $k = 1$
 - výběr iniciálního rozvrhu S_1 použitím heuristiky,
 $S_{best} = S_1$
- 2
 - výběr $S_c \in N(S_k)$
 - jestliže je změna $S_k \rightarrow S_c$ zakázána, protože je v tabu seznamu pak běž na krok 2
- 3
 - jestliže změna $S_k \rightarrow S_c$ není zakázána tabu seznamem pak $S_{k+1} = S_c$,
ulož reversní změnu na vrchol tabu seznamu
posuň další pozice v tabu seznamu o pozici níže
smaž poslední položku z tabu seznamu
 - jestliže $F(S_c) < F(S_{best})$ pak $S_{best} = S_c$
- 4
 - $k = k + 1$
 - jestliže platí podmínka ukončení pak konec
jinak běž na krok 2.

Příklad: tabu seznam ^[Rud13]

Uvažujte rozvrhovací problém s $1|d_j| \sum w_j T_j$

- opakování: $T_j = \max(C_j - d_j, 0)$

úlohy	1	2	3	4
p_j	10	10	13	4
d_j	4	2	1	12
w_j	14	12	1	12

- Okolí: všechny rozvrhy získané párovou výměnou sousedních úloh
- Výběr rozvrhu z okolí: vybereme nejlepší rozvrh
- Tabu seznam: páry úloh (j, k) , které byly přehozeny při posledních dvou změnách
- Aplikujte tabu prohledávání pro iniciální řešení $(2, 1, 4, 3)$
- Proveďte čtyři iterace

Příklad: tabu seznam - řešení I [Rud13]

úlohy	1	2	3	4
p_j	10	10	13	4
d_j	4	2	1	12
w_j	14	12	1	12

$$S_1 = (2, 1, 4, 3)$$

$$F(S_1) = \sum w_j T_j = 12 \cdot 8 + 14 \cdot 16 + 12 \cdot 12 + 1 \cdot 36 = 500 = F(S_{best})$$

$$F(1, 2, 4, 3) = 480$$

$$F(2, \underline{4}, \underline{1}, 3) = 436 = F(S_{best})$$

$$F(2, 1, 3, 4) = 652$$

Tabu seznam: $\{(1, 4)\}$

$$S_2 = (2, 4, 1, 3), F(S_2) = 436$$

$$F(\underline{4}, \underline{2}, 1, 3) = 460$$

$$F(2, 1, 4, 3)(= 500) \text{ tabu!}$$

$$F(2, 4, 3, 1) = 608$$

Tabu seznam: $\{(2, 4), (1, 4)\}$

$$S_3 = (4, 2, 1, 3), F(S_3) = 460$$

$$F(2, 4, 1, 3)(= 436) \text{ tabu!}$$

$$F(4, \underline{1}, \underline{2}, 3) = 440$$

$$F(4, 2, 3, 1) = 632$$

Tabu seznam: $\{(2, 1), (2, 4)\}$

Příklad: tabu seznam - řešení II [Rud13]

úlohy	1	2	3	4
p_j	10	10	13	4
d_j	4	2	1	12
w_j	14	12	1	12

$$S_3 = (4, 2, 1, 3), F(S_3) = 460$$

$$F(2, 4, 1, 3)(= 436) \text{ tabu!}$$

$$F(4, \underline{1}, \underline{2}, 3) = 440$$

$$F(4, 2, 3, 1) = 632$$

Tabu seznam: $\{(2, 1), (2, 4)\}$

$$S_4 = (4, 1, 2, 3), F(S_4) = 440$$

$$F(\underline{1}, \underline{4}, 2, 3) = 408 = F(S_{best})$$

$$F(4, 2, 1, 3)(= 460) \text{ tabu!}$$

$$F(4, 1, 3, 2) = 586$$

Tabu seznam: $\{(4, 1), (2, 1)\}$

$$F(S_{best}) = 408$$

Poděkování

- První verze této prezentace byla připravena jako zkrácená verze prezentací Hany Rudové ^[Rud13]

Literatura I

Stuart J. Russell and Peter Norvig.
Artificial Intelligence, A Modern Approach.
Pre, third edition, 2010.

Hana Rudová.
PA167 Rozvrhování, lecture notes, in Czech.
<http://www.fi.muni.cz/hanka/rozvrhovani/>, March 2013.

